

d'aquesta visió fugaç i han explicat, amb paraules precises, la sorpresa i la grandesa d'aquella inesperada perspectiva.

Però potser el millor homenatge literari que s'ha fet d'aquest indret —almenys, el de més ressò— és el que es conté en una sola ratlla d'un escriptor universal: William Somerset Maugham. La publicació en català de *De la servitud humana*, traducció de Jordi Arbonès de la novel·la autobiogràfica *Of human bondage*, actualitza ara aquest curiós episodi.

Philip, protagonista de l'obra, coneix a París un pintor de cabells negres, molt alt i tremendament prim, anomenat Clutton: "Clutton, el més callat de tots, escoltava les divagacions dels altres amb un sarcàstic somriure als llavis. No deia res, però assentia amb el cap ara i adés. Solia mostrar-se taciturn. Romania callat, amb una expressió sarcàstica al seu rostre emmagrit". Un bon dia, Clutton deixa els companys i se'n va sol a Provença, perquè acaba de descobrir Cézanne. De retorn a París, fa saber que de Provença ha davallat cap a Espanya, desitjós de veure Velázquez a Madrid, i conta meravelles d'un pintor desconegut dels seus amics, anomenat El Greco. A poc a poc, Clutton es va allunyant del grup i fa una vida cada cop més solitària: "Al cap de divuit mesos que feia que Philip el coneixia, Clutton s'havia tornat més aspre i amargat. Philip mirava cap al futur i veia un Clutton vint anys més vell, solitari, esquerp i desconegut; encara viuria a París, car aquell estil de vida se li havia ficat al moll dels ossos".

Però uns mesos després, quan el protagonista ja ha tornat a Anglaterra, un amic passa revista a la colla de París i li fa saber la novetat: "Clutton havia desaparegut. Havia arribat a la conclusió que l'home no tenia possibilitat de fer res important mentre estigués en contacte amb l'art i els artistes; l'única cosa que podia fer era fer-se fonedís. S'havia barallat amb tots els seus amics de París. Desenvolupà un vertader talent per dir doloroses veritats a tots ells, de manera que van poder suportar amb fermesa la seva declaració que n'estava fins al capdamunt d'aquella ciutat i que se n'anava a viure a Girona, una petita ciutat situada al nord de la Península, que l'havia atret quan l'havia besllumat des del tren camí de Barcelona. Ara vivia allà tot sol".

Així s'acaba bruscament la història de Clutton, quan la novel·la és encara a mig camí. Aquesta solució inesperada revela, sens dubte, l'impacte d'una impressió personal. L'escriptor cosmopolita, recreador dels paisatges més exòtics, degué sentir algun cop l'enlluernament instantani de la silueta de Girona i va creure que era el millor lloc per deixar que s'hi perdés el personatge de ficció. Però allò que sorprèn el lector no és només la inesperada referència, sinó la perspicàcia de l'autor a l'hora de trobar un escenari tan idoni per a l'hermetisme i l'individualisme de Clutton. Girona podia ser per al pintor anglès un refugi tan ideal com ho va ser per a Prudenci Bertrana, pintor i escriptor que s'autodefinia com "un solitari dels camins que no menen enlloc".

Del tren estant,
Clutton va sentir
l'enlluernament
instantani de Girona.

“Per màrfegues”

A propòsit de l'hermetisme dels gironins, Pella i Forgas ja deia que Girona no havia produït mai "*hijos exaltados, vanos ni verbosos*". Hi ha una vella dita, avui ja molt oblidada, que no és estrictament gironina, però que aquí va tenir una implantació singular i que es relaciona directament amb aquest tarannà. Quan algú rebia una resposta extemporània, acostumava a replicar: "Per màrfegues". I el sentit de la frase enigmàtica provenia, segons deien, d'una anècdota ben il·lustrativa de l'eixutesa gironina.

Contaven que a mitjan segle passat dos amics, personatges coneguts a Girona, poc donats a converses inútils, feien llargues passejades pels afores. Enraonaven poc, però un dia varen batre el rècord del silenci i de la concisió verbal. En sortir de la ciutat toparen amb una filera de carros carregats, i un dels caminants va preguntar, sense gaire entusiasme, per què deuria servir tanta quantitat de palla. L'altre no va dir res, com si no ho

"Estudi en gris", de Prudenci Bertrana, il·lustració perfecta per al personatge de Somerset Maugham i per a l'hermetisme gironí.

hagués sentit, però quan ja eren de tornada, en passar pel mateix indret, va deixar anar amb tota naturalitat: "Per màrfeques".

Això pot semblar una facècia grotesca, però no es troba gaire lluny de la realitat. L'any 1951, l'escriptor Valeriano Simón confessa en un article al diari *Los Sitios* una experiència semblant. Dóna un tomb, cap al tard, amb un amic, per la Ferradura, i torna a Girona a punta de fosc. I diu: "*Con mi amigo he paseado durante largo tiempo. Al descender de Les Pedreres nos hemos sorprendido de nuestro silencio. Porque, sumidos en él, nos habíamos olvidado de nuestra mutua presencia*". Molt més tard encara, l'any 1969, Narcís Comadira publica a *Papers privats* un poema dedicat a Ferran Lobo, gironí resident a Johannesburg, en el qual sembla repetir una vegada més l'episodi quan endevina el futur del retorn de l'amic: "Ferran, quan tu tornaràs, / ric de silenci i d'escumes, / i un diumenge qualsevol, passejant, / per Sant Daniel, em diràs: Fumes? / i jo et diré que sí, d'esma, trencant / llargues estones de no dir res, cosa / que fem sovint, i no ens fa nosa, / de passejar / i callar..."

L'anècdota rediviva del "per màrfeques" sembla present també en un paràgraf de *Jo!* de Bertrana. El protagonista de la novel·la fa camí amb un seu amic gironí, "poc afectuós però molt franc", que el segueix a una certa distància i amb aire desdenyós. I diu, el metge filòsof: "Jo hauria volgut fer-lo el meu confident. Si durant aquells tres-cents metres de caminar per la ruta solitària ell m'hagués insinuat tan sols una afectuosa tafaneria, jo li hauria dit el meu secret. Però ell xiulava uns compassos d'una rapsòdia hongaresa i això no predisposava pas gaire a la confessió ni a l'entendiment".

Vés a saber si aquest gironí eixut no era el mateix Bertrana. O el Clutton de Somerset Maugham.

Dolors Bramon i els jueus

Els llibres i els treballs sobre els jueus sovint són confusos i espessos. Els *Jueus de Banyoles*, de Dolors Bramon, publicat en els *Quaderns del Centre d'Estudis Comarcals*, és en canvi un text àgil i lleuger, a vegades irònic, i tot això sense minva del seu rigor històric. L'autora vol "interpretar correctament al segle XX uns fets ocorreguts a l'Edat Mitjana", i el seu esforç d'in-